

PAMIATKOVÉ VÝSKUMY NA SLOVENSKU¹⁾

ING. ARCH. LÝDIA KUBEKOVÁ
PAMIATKOVÝ ÚRAD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

V roku 2002 bol na Slovensku prijatý zákon NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, označovaný tiež ako pamiatkový zákon. Podľa tohto zákona s účinnosťou od 1. 4. 2002 vznikol Pamiatkový úrad Slovenskej republiky a krajské pamiatkové úrady ako špecializovaná štátna správa. Nový organizačný systém ovplyvnil nie len prácu úradu ale tiež činnosť a postavenie realizátorov pamiatkových výskumov na Slovensku.

Len okrajovo spomeniem stav, ktorý bol po druhej svetovej vojne, ešte pred prijatím pamiatkového zákona. Výkon pamiatkovej starostlivosti bol od roku 1948 zverený krajským národným výborom (KNV). V roku 1951 bol zriadený Pamiatkový ústav ako odborný orgán pre vedeckú organizáciu ochrany, súpisu a výskumu kultúrnych a prírodných pamiatok a poradný orgán starostlivosti o pamiatky na Slovensku. Ešte v tom istom roku bol premenovaný na Slovenský pamiatkový ústav (SPÚ). Jeho najdôležitejším počinom bolo v roku 1954 začatie prác na súpise pamiatok, ktorý bol ukončený v roku 1960 a pozostával zo základného výskumu hodnotných objektov. Novým zákonom SNR č. 7/1958 Zb. o kultúrnych pamiatkach, ktorý bol iba prekladom českého zákona č. 22/1958 Zb., bol pri Povereníctve školstva a kultúry zriadený Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody (SÚPSOP). Jeho kompetencie v oblasti pamiatkovej starostlivosti boli oproti SPÚ značne zúžené. Priamu zodpovednosť za správu a obnovu pamiatok mali národné výbory všetkých stupňov (KNV, ONV, MNV). V roku 1960 boli na KNV zriadené odborné pamiatkové organizácie – krajské strediská štátnej pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody v Bratislave, Banskej Bystrici a Prešove, ako výkonné orgány.

Úlohou SÚPSOP bolo venovať sa hlavne spracovaniu podkladov na vyhlásenie národných kultúrnych pamiatok a pamiatkových rezervácií a tiež na zrušenie ochrany pamiatok. Vo vzťahu ku krajským strediskám sa vyjadroval len v prípade pochybností, či je vec kultúrnou pamiatkou. Výsledkom činnosti SÚPSOP bolo v 60. rokoch vydanie štvorzväzkového Súpisu pamiatok na Slovensku, dodnes najväčšieho lexikónu o slovenských pamiatkach. Od polovice 60. rokov začalo obdobie veľkých tímových výskumov. V roku 1966 bola právomoc SÚPSOP rozšírená a stal sa ústredným vedeckovýskumným, odborným, technickým a metodickým pracoviskom. Ústav metodicky riadil krajské strediská a Pamiatkostav Žilina, jediný realizačný stavebný podnik. V roku 1969 boli krajské strediská začlenené do štruktúry SÚPSOP a na ONV vznikli okresné pamiatkové správy. Model organizácie pamiatkovej starostlivosti – centrálny ústav s vysunutými pracoviskami priamo podliehajúcimi ministerstvu bol odlišný od modelu, ktorý bol v Čechách a na Morave. V januári 1978 došlo k zmene a krajské strediská sa znova stali odbornými organizáciami KNV. Do Projektového ústavu kultúry stavieb odišli pracovníci odboru projektovania a odbor reštaurovania bol delimitovaný do Ústredia umeleckých remesiel. SÚPSOP ostal ústrednou odbornou organizáciou pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody na Slovensku. Ďalšou

zmenou prešiel ústav v roku 1981, kedy došlo k oddeleniu ochrany prírody a vznikol Štátny ústav pamiatkovej starostlivosti (ŠÚPS). Reštaurovanie bolo sústredené do Štátnych reštaurátorských ateliérov (ŠRA). Celospoločenské zmeny, ktoré priniesol rok 1989, boli podnetom aj pre zmeny v oblasti ochrany pamiatok, ktorá sa dostala na okraj záujmu spoločnosti. V roku 1991 vznikol Slovenský ústav pamiatkovej starostlivosti (SÚPS) a jeho pôsobenie bolo dané prijatím zákona č. 27/1987 Zb. o štátnej pamiatkovej starostlivosti a vykonávacou vyhláškou MK SR č. 21/1988 Zb., ktorou sa vykonávali niektoré ustanovenia tohto zákona. Počas desiatich rokov vznikli štyri organizácie s rôznymi štatútmi, rôznou kompetenciou a rôznou organizačnou štruktúrou.

Do decembra 1991 vykonával SÚPS nie len výskumnú, metodickú a reštaurátorskú činnosť, ale tiež inžiniersko-investičnú činnosť. Pamiatkové výskumy na Slovensku realizoval okrem SÚPS aj Projektový ústav kultúry (PÚK), zriadený v roku 1981. Tento štátny podnik s celoslovenskou pôsobnosťou, mal okrem projektovej zložky zriadenú aj výskumnú zložku, ktorá sa nemalou mierou podieľala na spracovaní pamiatkových výskumov.

V roku 1950 československá vláda začala s vyhlasovaním mestských pamiatkových rezervácií. Medzi nimi bolo aj osem slovenských miest. Štátni ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů (SÚRPMO) bol práve v začiatkoch ich územnej ochrany veľmi nápomocný. Vo veľkej miere realizoval výskumnú, dokumentačnú a projektovú činnosť práve v Banskej Štiavnici, Bardejove, Kežmarku, Kremnici, Levoči, Prešove, Spišskej Kapitule a Spišskej Sobotě. Na jeho kvalifikovanú prácu nadviazal v 80. rokoch PÚK.

Organizačnými zmenami v 90. rokoch došlo k tomu, že inžiniersko-investičná zložka SÚPS a PÚK boli zrušené. Zlúčením SÚPS a ŠRA pod Pamiatkový ústav vznikla odbornometodická inštitúcia. Pre výskumníkov vznikala možnosť, aby začali v tejto oblasti podnikáť. Išlo prevažne o ľudí s dlhoročnými odbornými skúsenosťami, ktorí prišli o prácu v rámci spomenutých reorganizácií.

Z Pamiatkového ústavu a pracovníkov okresných a krajských úradov, ktorí dovtedy pracovali na útvaroch zodpovedajúcich za štátnu pamiatkovú starostlivosť podľa predošlých právnych predpisov, bol pamiatkovým zákonom v roku 2002 zriadený Pamiatkový úrad SR a krajské pamiatkové úrady. Pamiatkovým zákonom boli upravené podmienky ochrany pamiatkového fondu, organizácia a pôsobnosť orgánov štátnej správy a územnej samosprávy ako aj práva a povinnosti vlastníkov a iných právnických a fyzických osôb, teda aj výskumníkov. Vykonávacia vyhláška Ministerstva kultúry SR č. 16/2003 Z. z. (vyhláška MK SR) upravila podmienky získania osvedčenia o osobitnej odbornej spôsobilosti pre fyzické osoby na vykonávanie pamiatkového výskumu a určila náležitosti výskumnej a reštaurátorskej dokumentácie.

Pamiatkový výskum je zo zákona definovaný ako odborná činnosť zameraná na získavanie poznatkov o kultúrnych pamiatkach, pamiatkových územiach, archeologických nálezoch a o archeologických náleziskách. Spôsob a podmienky jeho vykonávania, ako aj možnosť získania osobitnej odbornej spôsobilosti, na základe ktorej je možné vykonávať pamiatkový výskum, sú definované v §§ 35–40 pamiatkového zákona a vo vyhláške MK SR.

Podľa pamiatkového zákona rozlišujeme 4 druhy pamiatkových výskumov: architektonicko-historický, umelecko-historický, urbanisticko-historický a archeologický. Výskum sa vykonáva na prípravu obnovy a reštaurovania národnej kultúrnej pamiatky (NKP), na vypracovanie zásad ochrany pamiatkových území (Zásady) a na vedecké a dokumentačné účely. Predstihovým opatrením vykonávaným na záchranu archeologických a iných historických nálezov predpokladaných v zemi, pod vodou alebo v hmote stavby je záchranný výskum. O nutnosti jeho realizácie rozhodne KPÚ v prípade, že dôjde k odkrytiu nepredvídaného nálezu počas obnovy.

Výskumy na prípravu obnovy a reštaurovania NKP a úpravu nehnuteľnosti v pamiatkovom území (t. j. nepamiatky) možno vykonávať len na základe rozhodnutia príslušného krajského pamiatkového úradu (KPÚ). KPÚ rozhoduje o potrebe vykonať pamiatkový výskum, schvaľuje predloženú výskumnú dokumentáciu a v priebehu realizácie vykonáva pamiatkový dohľad.

V súčasnosti sa realizujú predovšetkým výskumy vyplývajúce z potrieb obnovy daného objektu. Požiadavku vykonať pamiatkový výskum stanoví príslušný krajský pamiatko-

vý úrad v rozhodnutí o zámere obnovy NKP alebo úpravy nehnuteľnosti v pamiatkovom území, kde stanoví účel a predmet výskumu (čo má výskum ujasniť a prečo je potrebné ho realizovať), druh požadovaného výskumu, podmienky vykonávania výskumu, rozsah – komplexný alebo čiastkový, spôsob, akým sa má výskum vykonávať, predpokladaný termín ukončenia a nakladanie s príslušnými nálezmi.

KPÚ pri predpisovaní pamiatkových výskumov musí zohľadniť všetky už existujúce a dostupné odborné materiály. Nemalo by dochádzať k situáciám, že predpísané budú neopodstatnené výskumy, ktoré už boli vykonané v potrebnom rozsahu a kvalite v minulosti ako aj k opačným extrémom, že nebude predpísaný výskum v prípade, ak to daný zámer obnovy vyžaduje. V praxi sa stáva, že KPÚ v rozhodnutí nejednoznačne vyšpecifikuje požiadavky na vykonanie výskumu (najmä, čo má byť predmetom jeho zistenia a v akom rozsahu).

Urbanisticko-historický výskum je druhom pamiatkového výskumu, ktorý skúma pamiatkové územia a je dôležitým podkladom pre spracovanie zásad ochrany pamiatkových území. Kým výskum je podľa pamiatkového zákona činnosť na získanie podkladov pre vypracovanie zásad, zásady sú dokumentom na vykonanie základnej ochrany a zo zákona majú byť súčasťou územného priemetu ochrany kultúrnych hodnôt. Krajský pamiatkový úrad môže rozhodnúť o tom, či v minulosti spracovaná výskumná dokumentácia je dostatočná a či obsahuje všetky potrebné (aktuálne) informácie, aby svojim obsahom nahradila urbanisticko-historický výskum, resp. splnila jeho funkciu, ako podkladu pre spracovanie zásad.

Pamiatkové výskumy (architektonicko-historický, urbanisticko-historický, umelecko-historický) pre vedecké a dokumentačné účely v priebehu minulých rokov realizované neboli. Dôvodom je fakt, že odborné inštitúcie ako Historický ústav Slovenskej akadémie vied (SAV), Ústav stavebníctva a architektúry SAV ani vysoké školy (fakulty architektúry a fakulty dejín umenia) sa danej problematike nevenujú. Pre vedecké a dokumentačné účely výskumy realizoval iba Archeologický ústav SAV.

Pamiatkový výskum sa vykonáva na náklady vlastníka. Ministerstvo kultúry SR zriadilo grantový systém Obnovme si svoj dom, z ktorého je možné každoročne získať príspevok aj na pamiatkové výskumy. Žiadosť si podáva vlastník a okrem iných náležitostí musí priložiť k žiadosti aj rozhodnutie krajského pamiatkového úradu o potrebe vykonať výskum. (Vlastník pamiatky uzatvára zmluvu s výskumníkom, financuje pamiatkový výskum a odovzdáva KPÚ bezplatne jedno vyhotovenie výskumu.) Ministerstvo kultúry SR tiež každoročne vyčleňuje financie na vypracovanie zásad ochrany pamiatkových území. Uprednostňované sú tie pamiatkové územia, ktoré doteraz zásady spracované nemali alebo je nutné ich z dôvodu väčšieho časového odstupe aktualizovať (prevažne ide 10–20 ročné materiály).

Zo zákona vlastník alebo ten, kto výskum vykonáva na vedecké účely, je povinný odovzdať KPÚ bezodplatne jedno vyhotovenie výskumnej dokumentácie do 60 dní od skončenia výskumu, resp. v prípade ak sa výskum vykonáva na vedecké účely alebo v iných odôvodnených prípadoch, v termíne určenom krajským pamiatkovým úradom. KPÚ archivuje výskumné dokumentácie 10 rokov a potom ich odovzdáva do Archívu Pamiatkového úradu SR, ktorý je verejným špecializovaným archívom pre oblasť ochrany pamiatkového fondu na Slovensku.

Výskumník je fyzická osoba s osvedčením o osobitnej odbornej spôsobilosti v príslušnom odbore, ktorá je bezúhonná, má vysokoškolské vzdelanie (v príslušnom odbore) a odbornú výskumnú prax minimálne 3 roky. Osvedčenie na 5 rokov vydáva Ministerstvo kultúry SR na základe žiadosti, ktorej súčasťou je aj odborný posudok Pamiatkového úradu SR a vykonanej odbornej skúšky na ministerstve. Skúška pozostáva z dvoch častí. V písomnej časti sa preukazuje znalosť o právnych predpisoch, ktoré upravujú problematiku ochrany pamiatkového fondu. Ústnou časťou sa overujú teoretické vedomosti a odborné znalosti okrem iného v oblasti metodiky pamiatkového výskumu. Súčasťou ústnej časti skúšky je prezentácia najmenej dvoch výskumných dokumentácií, na ktorých má žiadateľ preukázateľne významný autorský podiel. Žiadateľ môže požiadať o overenie osobitnej odbornej spôsobilosti vo viacerých odboroch pamiatkového výskumu. Platnosť osvedčenia je možné predĺžiť. Výskumník k žiadosti o predĺženie adresovanej na Ministerstvo kultúry

ry SR preloží výpis z registra trestov nie starší ako 3 mesiace. Komisia, ktorá žiadosť posudzuje, si od Pamiatkového úradu SR vyžiada stanovisko.

V súčasnosti architektonicko-historické a umelecko-historické výskumy realizujú predovšetkým privátni bádatelia. Ministerstvom udelené osvedčenie na pamiatkové výskumy má na Slovensku v odbore urbanisticko-historické výskumy – 16 osôb, v odbore architektonicko-historický výskum – 40 osôb, v odbore umelecko-historické výskumy – 32 osôb, v odbore archeologické výskumy – 97 osôb. Komora reštaurátorov eviduje 184 osôb. Ministerstvo zverejňuje zoznam oprávnených fyzických osôb na internete.

Reštaurovanie je podľa pamiatkového zákona osobitným druhom obnovy. Na Slovensku môže reštaurátorský výskum, reštaurátorskú dokumentáciu a reštaurovanie vykonávať len fyzická osoba, ktorá má odbornú spôsobilosť podľa zákona č. NR SR č. 200/1994 Z. z. o Komore reštaurátorov a o výkone reštaurátorskej činnosti jej členov. Člen komory má úplnú spôsobilosť na právne úkony, je bezúhonný, získal v Slovenskej republike alebo v Českej republike vysokoškolské umelecké vzdelanie reštaurátorského zamerania alebo vysokoškolské umelecké vzdelanie príbuzného odboru a má najmenej tri roky praxe v odbore reštaurovania (ďalej len „odborná prax“), alebo úplné stredné odborné vzdelanie reštaurátorského zamerania a má najmenej sedem rokov odbornej praxe, alebo úplné stredné vzdelanie príbuzného odboru a má najmenej desať rokov odbornej praxe a nebol v priebehu predchádzajúcich piatich rokov vyčiarknutý zo zoznamu členov komory. Podrobnosti o vykonávaní reštaurátorských prác a o reštaurátorskej dokumentácii sú podrobnejšie uvedené vo vyhláske Ministerstva kultúry SR.

Pod správu Pamiatkového úradu SR patria Oblastné reštaurátorské ateliéry v Bratislave a v Levoči. Ich úlohou je vedecko-výskumná a realizačná reštaurátorská činnosť v oblasti praktickej ochrany pamiatkového fondu. Zabezpečujú výskumné a reštaurátorské práce ako účelovú pomoc štátu na ohrozených kultúrnych pamiatkach.

V zmysle vyhlášky MK SR súčasťou výskumnej dokumentácie predloženej na krajský pamiatkový úrad musí byť aj stanovisko Pamiatkového úradu SR, v ktorom je posúdená jeho kvalita. Toto stanovisko k výsledkom výskumu je vydávané na základe posúdenia materiálu v Odborno-metodickej komisii Pamiatkového úradu SR (OMK), ktorá je poradným orgánom generálneho riaditeľa Pamiatkového úradu SR. OMK posudzuje pamiatkové výskumy a zásady, vypracúva odborné posudky pre žiadateľov o vydanie osvedčenia o osobitnej odbornej spôsobilosti. Jej úlohou je tiež posudzovanie zásadných metodických a odborných materiálov ako aj riešenie a posudzovanie problematických prípadov ochrany pamiatkového fondu. Členov OMK menuje generálny riaditeľ Pamiatkového úradu SR a tvoria ju zástupcovia z radov privátnych výskumníkov, zástupcovia odborných inštitúcií ako aj zástupcovia Pamiatkového úradu SR a KPÚ. Okrem samotného posudzovania dokumentácií zúčastňuje sa na kontrolných dňoch priamo v teréne.

Na základe uvedeného Pamiatkový úrad SR má možnosť vykonávať koordinačnú činnosť a ovplyvňovať kvalitu výskumov v rámci celého Slovenska. Zároveň tento systém umožňuje kontrolu dodržania rozsahu výskumu a jeho zosúladenie s požiadavkami príslušných rozhodnutí krajských pamiatkových úradov. Najnovšie poznatky a aktuálne údaje sa vkladajú do databázy Ústredného zoznamu pamiatkového fondu na Slovensku. Príslušný krajský pamiatkový úrad následne vydáva záväzné stanovisko o schválení výskumnej dokumentácie.

Stanoviská PÚ SR k výskumným dokumentáciám obsahujú informáciu o zámere vlastníka obnoviť NKP, základné identifikačné údaje posudzovanej výskumnej dokumentácie so špecifikovaním jej rozsahu, vyjadrenie ku kvalite spracovania výskumu so stručným zhodnotením prínosu, vyjadrenie k návrhu obnovy, resp. k navrhovanému spôsobu prezentácie pamiatky a či táto je v súlade s cieľom zachovať pamiatkové hodnoty, ktoré výskum špecifikoval.

Z doterajšieho pôsobenia Odborno-metodickej komisie, zriadenej v roku 2003, je možné vyhodnotiť niektoré oblasti pamiatkových výskumov. V priebehu rokov 2003–2009 komisia posúdila spolu takmer 500 architektonicko-historických, umelecko-historických a urbanisticko-historických výskumov. Výskumné dokumentácie v dnešnej dobe realizujú vo výraznej prevahe privátni bádatelia. Najviac výskumov bolo realizovaných v krajoch s najväčšími sídlami, kde je aj najväčšie množstvo pamiatok a zvýšená investorská čin-

nost', t. j. v Bratislave a Košiciach. Oproti tomu je prekvapením relatívne nízky počet realizovaných pamiatkových výskumov v Prešove, kraji s najväčším počtom pamiatok v rámci celého územia Slovenska ale tiež v Nitre, či Trnave, kde je v súčasnosti značne zvýšená investorská činnosť. Pozitívom činnosti komisie v uplynulých rokoch je dosiahnutie určitej štandardnej kvality výskumov. Centrálne posudzovanie výskumov v rámci celého Slovenska Pamiatkovému úradu SR umožňuje garantovať určitú jednotnosť a štandardnú kvalitu. Súčasne sa týmto spôsobom vlastníčkovi potvrdzuje kvalita spracovaného materiálu a opodstatnenosť vynaložených finančných prostriedkov.

Pamiatkové výskumy predpisované KPÚ ako súčasť spracovania podkladov k zámeru obnovy pamiatky, resp. nehnuteľnosti v pamiatkovom území, sú podkladom pre spracovanie projektovej dokumentácie stavebnej obnovy. V zásade predchádzajú samotnému procesu obnovy. Počas obnovy je úlohou KPÚ vykonávať štátny pamiatkový dohľad. V prípade nepredvídaných nálezov rozhoduje o ďalšom postupe. Ak hrozí poškodenie, alebo zničenie pamiatkových hodnôt, KPÚ rozhodne o zastavení prác. Samotný výskumník už v procese prebiehajúcej obnovy nemá z pamiatkového zákona dosah na prípadné doplnenie nálezov a prehodnotenie záverov výskumu. O nálezoch dokladujúcich pamiatkové hodnoty zistené až v procese obnovy, vyhodnocuje metodik KPÚ v rámci výkonu štátneho pamiatkového dohľadu a venuje im pozornosť aj z hľadiska prípadnej prezentácie.

V praxi sa niekedy stáva, že z časových a iných dôvodov je výskum realizovaný počas prebiehajúcej obnovy. Kvalita takéhoto výskumu spracovaného v časovom strese je zväčša negatívne poznačená. Optimálne by bolo, keby k tomu nedochádzalo. Na Pamiatkový úrad SR potom príde výskumná dokumentácia, ktorá má už len dokumentačnú hodnotu, keďže obnova je zväčša ukončená. V takýchto prípadoch zvyknú výskumníci počas obnovy zvolávať kontrolné dni, kde za účasti KPÚ, prípadne OMK sa rozhoduje o ďalšom postupe.

Zo samotnej obnovy nehnuteľných kultúrnych pamiatok často vyplýva potreba úzkej previazanosti viacerých druhov výskumov, napríklad architektonicko-historického s archeologickým, či umelecko-historického s reštaurátorskou obnovou výtvarných prvkov, pričom niektoré výskumy sa navzájom prekrývajú.

Samostatnou problematikou v rámci procesu pamiatkovej obnovy so svojimi špecifikami je reštaurovanie, ktoré prebieha na základe rozhodnutia príslušného krajského pamiatkového úradu o zámere na reštaurovanie. V rámci prípravy reštaurovania je spracovaný návrh na reštaurovanie, ktorého súčasťou je aj reštaurátorský výskum realizovaný reštaurátorom. Tento proces sa riadi odlišnými pravidlami ako realizácia vyššie spomínaných pamiatkových výskumov a nie je podmienený vydaním stanoviska Pamiatkového úradu SR, preto ho nie je možné na tomto mieste bližšie vyhodnotiť. KPÚ vydáva osobitné rozhodnutie o každom stupni reštaurátorskej dokumentácie.

Iné špecifikum tvoria archívne výskumy, ktoré sú nevyhnutnou súčasťou všetkých vyššie uvedených pamiatkových výskumov, avšak jeho autor nemá možnosť získať príslušnú odbornú spôsobilosť. Obdobne je to v prípade výskumov historickej zelene, ktoré bývajú požadované v rozhodnutiach KPÚ ako súčasť prípravnej dokumentácie, a ktoré tvoria súčasť architektonicko-historických výskumov.

Situácia v oblasti samotného realizovania architektonicko-historických a umelecko-historických výskumov na Pamiatkovom úrade SR a KPÚ nie je priaznivá. Vykonávané sú len vo veľmi malom počte. Už niekoľko rokov je pôsobenie takmer 200 odborných zamestnancov Pamiatkového úradu SR a KPÚ sústredená predovšetkým na revíziu Ústredného zoznamu pamiatkového fondu a nové knižné vydávanie súpisu pamiatok.

Revízia ústredného zoznamu pamiatkového fondu je základným výskumom pamiatkového fondu SR a aj keď neobsahuje všetky náležitosti pamiatkového výskumu, tak ako sú špecifikované vo vyhláške Ministerstva kultúry SR, uplatňujú sa pri jej realizácii také výskumné metódy ako analýza a syntéza historických prameňov, dokumentov (historické katastrálne mapy, pôvodné zamerania a plány a návrhy úprav objektov, kanonické vizitácie atď.) a literatúry, ktoré sú konfrontované s vizuálnou obhliadkou objektu a s príslušnou fotodokumentáciou, čo sa približuje požiadavkám nedeštruktívneho obhliadkového výskumu. Súčasťou revízie je podrobné zdokumentovanie a spracovanie tzv. aktualizáčného listu pamiatky. Tieto aktualizáčné listy obsahujú základné údaje o pamiatke, jej opis,

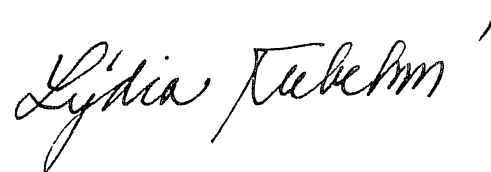
inventarizáciu detailov, analýzu vývoja, charakteristiku pamiatkových hodnôt a predmet ochrany. To isté sa týka aj návrhu na vyhlásenie veci za kultúrnu pamiatku.

Uvedený základný výskum nenahrádza pamiatkový výskum zadefinovaný v § 35 pamiatkového zákona, má však veľký význam pre poznanie pamiatkového fondu a jeho pamiatkových hodnôt, čím je akousi zjednodušenou paralelou k tzv. blokovým výskumom, ktoré boli v minulosti čiastočne vykonávané v mestských pamiatkových rezerváciách.

Časovo náročné je pre KPÚ aj spracovávanie zásad ochrany pamiatkových území, ktorým predchádza spracovanie urbanisticko-historického výskumu. Aj keď zásady môžu spracovávať okrem KPÚ aj privátni výskumníci, niekoľkoročná prax ukazuje, že, do budúcnosti by tento dôležitý dokument mali vytvárať výlučne príslušné KPÚ, ktoré podrobne poznajú svoje územia a vedia presne zadefinovať požiadavky na zachovanie a prezentáciu pamiatkových hodnôt.

Za prepracovaným systémom realizácie výskumov zaostáva výchova a prax budúcich potenciálnych výskumníkov. Čiastočne a len do určitej miery sa to darí v prípade architektonicko-historických výskumov riešiť na Trnavskej univerzite. Pokusom riešiť daný problém bola tiež chabá iniciatíva Fakulty architektúry STU v Bratislave. Tá v roku 2007 zorganizovala kurzy Obnovy architektonického dedičstva. Potreba praxe však vyžaduje vytvorenie systematickej výučby so zameraním na pamiatkové výskumy, či už v rámci magisterského resp. postgraduálneho štúdia, čo by mohlo byť zohľadnené v študijnom programe našich vysokých škôl. Súčasťou takéhoto štúdia by mala byť v rámci zabezpečenia nevyhnutnej praxe študentov aj ich priama účasť na spracovávaní pamiatkových výskumov pre potreby obnovy, prípadne aj na vedecké účely pod vedením príslušných odborníkov, ktorí už danú odbornú spôsobilosť získali.

Zákon NR SR č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu znamenal zásadnú zmenu v právnom postavení pamiatkarov a úplne zmenil filozofiu ochrany pamiatok na Slovensku. V minulosti boli pamiatkové orgány len poradnými inštitúciami pre iné úrady štátnej správy a hoci často mali široké kompetencie, v skutočnosti im platné zákony nedávali moc rozhodovať o osude pamiatok. Pamiatkový úrad SR sa stal priamo súčasťou špecializovanej štátnej správy a z právneho hľadiska nadobudol rozhodovaciu právomoc. Napriek tomu proces hľadania a vytvárania lepšieho systému ochrany pamiatkového fondu na Slovensku nie je ukončený. Dôkazom toho je skutočnosť, že pamiatkový zákon z roku 2002 bol na základe poznatkov z praxe v roku 2009 novelizovaný a podobne tomu bolo aj v prípade jeho vykonávacej vyhlášky z dielne Ministerstva kultúry SR.

1) Tento úvodník je upraveným referátom predneseným na medzinárodnom workshopu *Průzkum a dokumentace historických staveb – současný stav, organizace, postavení ve společnosti, výhledy*, který se uskutečnil ve dnech 23.–24. 9. 2010 v Roztokách u Křivokláta. Workshop uspořádal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště středních Čech v Praze v rámci institucionálního úkolu vědy a výzkumu č. 21301. Referát přehledně seznamuje se současným stavem a organizační strukturou průzkumů památek ve Slovenské republice, vycházejících z památkového zákona, jenž se od roku 2002 značně odlišuje od normy platné v ČR. Soudíme, že tato informace bude pro všechny zainteresované cenná a zajímavá. *Redakční rada*